

prof. Ctirad V. Pospíšil

Rozhovor o teologii služby s prof. Ctiradem V. Pospíšilem „Teologie musí být službou životu v plnosti.“

Teologie služby je poměrně mladý obor, který není doménou Teologické fakulty Jihočeské univerzity, ale zabývají se jí rovněž kolegové z jiných fakult. K uznávaným odborníkům v dané oblasti patří profesor Ctirad Václav Pospíšil, který je navíc autorem stejnojmenné monografie.¹ Proto jsme neváhali a požádali jsme profesora Pospíšila o rozhovor, který nás s teologií jakožto službou a se službou reflektovanou v teologii sblíží.

Mohlo by se zdát, že spojení pojmů „teologie“ a „služba“ je poněkud umělé – že akademičtí teologové už nevědí, co na svoji vědu „naroubovat“, aby ji učinili životnou, a tak se snaží spojit ji se službou, která je nezbytnou součástí každé lidské společnosti. Takový dojem by však nebyl správný. Je třeba si uvědomit, že teologie je s životem spjatá a služba je samou její podstatou. Bůh se světu sděluje (čili daruje) v dějinách spásy a teolog, je-li věrný svému povolání, Božímu sebesdělení slouží – předává ho dále „všem národům“ (Mt 28,19) a také „národu svému“, totiž těm, kdo mu stojí nejbližší. Hledá způsob, jak o Bohu vypovídat, aby Kristovo evangelium, jež je tou nejzákladnější výpovědí o Bohu, pronikalo k srdci soudobého člověka. Nehlásá tedy sebe, nýbrž hlásá Krista, Jehož je služebníkem. Je zřejmé, že aby toto hlásání bylo věrohodné, a tudíž účinné, musí být potvrzováno skutky. Nelze svědčit o Kristu, to jest o Synu člověka, který přišel „aby sloužil a dal svůj život jako výkupné za mnohé“ (Mk 10,45), a přitom se distancovat od služby. Z toho vyplývá, že teologie službu předpokládá a zároveň jí dává nejlhubší odůvodnění. Není teologie bez služby.

Pane profesore, mohl byste, prosím, našim čtenářům na úvod prozradit, jak vznikla Vaše kniha, v níž se teologii služby věnujete?

Když řeknu, že shodou okolností, je to jenom kousek pravdy. Charitní zaměření určitě patří k františkánskému stylu života. Po svém návratu ze základní vojenské služby jsem se chtěl nějak připodobnit svatému Františkovi, který šel mezi malomocné, a tak jsem si vyprosil od svých představených, abych mohl pracovat v léčebně pro dlouhodobě nemocné. Byla to pro mne velmi důležitá zkušenost. Pak přišly jiné požadavky a jiné povinnosti, ale přesto na ta necelá dvě léta ve službě nemocným rád vzpomínám, třebaže to bylo dost tvrdé.

Teologie musí být službou životu v plnosti. Dogmatika se nesmí uzavírat do sebe a tvářit se pouze jako akademická disciplína. Vědu děláme proto, abychom to poznané dokázali co nejsrozumitelněji promítat do života a komunikovat druhým. Zkrátka a dobře, dogmatika musí hledat cesty, jak propojovat tajemství víry se spiritualitou a životem. To mi bylo jasné vždycky. Josef Zvěřina a Oto Mádr to vyjadřují slovy „živá teologie“. Když jsem v rámci práce na doktorátu analyzoval díla Bonaventury z Bagnoregia, poznával jsem, že právě tohle je ráz františkánské spirituality a františkánského přístupu k teologii jako takové.

¹ POSPÍŠIL, C. V. *Teologie služby*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

Po roce 2000 jsem si stále více uvědomoval, že by bylo dobré napsat něco srozumitelného pro lidi, kteří pracují na poli charity. Objevil se kontakt na paní Královou, která tehdy pracovala na ústředí Charity. Zbyly tam nějaké peníze, a tak se naskytla šance vydat knížku. Musel jsem ji ale napsat hodně rychle, aby nabízené peníze nepropadly. Teprve o něco později se CMTF UP v Olomouci dohodla na spolupráci s vyšší odbornou školou Caritas, a tak vznikl předmět, který dostal jméno podle oné malé modré knížky. Všechny tyto shody okolností se mi zpětně jeví jako tajemná a nenápadná Boží režie.

A jaké plody Vaše úsilí přineslo? S jakým ohlasem jste se setkal?

Ze strany lidí pracujících v oblasti charity byl ohlas výborný. Ale setkání se studenty Caritas to nebylo bez problémů. Zejména ti nevěřící, a těch bylo vždycky více než těch křesťansky orientovaných, považovali tento předmět za zbytečný. Po několik let jsem se snažil měnit jeho program tak, aby to vyhovovalo jejich požadavkům. Někoho se oslovit podařilo, většinu studentů ale nikoli. Mrzela mne hlavně neupřímost, protože mnozí na začátku řekli, co by si přáli, potom se však ukázalo, že to byla jenom póza. Na konci mi tvrdili, jak je to obohatilo, ale já jsem věděl, že to byla jen prázdná fráze. Kupodivu mi byli milejší ti, kteří mi upřímně sdělili, že jsem je nezaujal a že to byl ztracený čas. Nejednou to pro mne bylo velkým cvičením v pokorě, která mi pořád chybí. Je třeba přiznat, že v takových chvílích jsem leckdy podléhal tomu, co se definuje jako určitá forma cynismu. Nakonec jsem to vydýchal a zkoušel to znovu a znovu, i když jsem notně slevil ze svých očekávání. U těch, kdo frekventovali dálkovou formu studia, bývala situace poněkud lepší. Ti už si uvědomovali, že to nějaký význam má.

Základní problém tohoto předmětu tkví v tom, že není dost dobře možné jít do praktických aplikací, když se pořádně nevysvětlí teoretické východisko. Na to není v onom studijním programu čas a studenti bohužel teologické předměty většinou považují pouze za nutné zlo. V posledních letech tento nepovinný předmět kvůli velkému pracovnímu vytížení ani každý rok nevypisují. Uvidíme, jak se to v Olomouci bude dále vyvíjet.

Situace, kterou popisujete, není právě povzbudivá. Jste zmíněnými skutečnostmi zklamán?

Ne, taková je prostě realita, i když k tomu, aby to člověk vydýchal, potřebuje značnou dávku humoru, či spíše sebeironie a také naděje, která nestaví na sobě, ale na Bohu. Já jsem původem Čech a žiji na Moravě. V Čechách vládne pověra o jakési „zbožné Moravě“. Ta nemá pravdivý základ. Na Moravě jsou sice enklávy folklorního katolicismu, ty ale tají jako zbytky sněhu na jarním slunci. Za pár let to bude na Moravě s křesťanstvím obdobné jako v Čechách. Druhou pověrou je, že Moraváci jsou méně inteligentní a vzdělaní než Češi, to je ovšem úplný nesmysl. Úroveň studentů v Praze a v Olomouci je v podstatě stejná, jeden rok lepší tam, příští zase na druhé fakultě.

Teď je přede mnou nová výzva, protože předmět se stejným názvem budu od příštího školního roku přednášet na HTF UK v Praze. Hodně přemýšlím, jak to udělat, abych posluchače zaujal a něco hodnotného jim předal. Některá témata obsahu té knížky použiji, ale struktura přednášek se bude muset přizpůsobit dynamice skupiny studentů, s nimiž se v aule setkám. Jelikož většina z nich nevyznává křesťanství, půjde především o to odbourat předsudky a ukázat jim podstatu naší víry, z níž pak vychází duch charitního díla. Už jsem o tom hovořil s kolegy z HTF a docela jsme se na tom shodli. Dokonce jsem se dozvěděl, že to odpovídá duchu teologické školy CČSH. Katolické východisko husitské teologie se přece jenom nezapře. Při troše dobré vůle k sobě máme hodně blízko. My teologové určitě.

Máte už nějaké konkrétní nápady, jak se té výzvě postavíte?

No, je mi jasné, že se už teď musím za své studenty modlit. Moje snažení je k ničemu, když do hry nevstoupí tajemné působení Božího Ducha v srdcích posluchačů. Za studenty Caritas jsem se programově nemodlil. Vidíte, to byla asi dost velká chyba. Spoléhal jsem moc na svou

erudici, výmluvnost, schopnost podávat věci v nadsázce, tedy tak trochu werichovsky, a ono to nestačilo. Určitě jim nebudu předvádět nějaké důkazy Boží existence. To nevede k ničemu. Asi se pokusím jim představit pravou tvář trojjediného Boha, upozornit je, že církev má pozitivní, ale i negativní stránky. Když to přijmou, pak jim řeknu, že víra není jen poznání, ale především rozhodnutí. To se buď dělá, nebo nedělá, nedá se ale vůbec vynucovat nebo nějak intelektuálně dokazovat. Dá se pouze vysvětlovat, že ono rozhodnutí není proti rozumu. Chcete takového Boha? Chcete to pozitivní a náročné, co vám nabízí, anebo ne? To rozhodnutí si ale musejí studenti nechat v srdci. Rozhodně nebude vstupovat do hodnocení studijních výsledků. Budou ale z něho zkoušeni v životě a pak také na jeho konci. No a pak, když to vyjde, nastíním, jak ze zkušenosti s Kristem a Duchem vyplývá křesťanský ráz charitního díla. Asi se pobavíme také o dějinách charitního díla a o jeho dnešních strukturách. Nesmíme zapomenout na různé pojetí utrpení v mimokřesťanských náboženstvích. Rád bych pozval k diskusi představitelů různých charit a diakonií. Obávám se ale, že jich moc mé pozvání nepřijme, protože mají spoustu jiné práce.

Práce v oblasti charity je jistě hodně. Jak se díváte na charitní dílo u nás?

Je v něm mnoho pozitivního, ale také dost věcí k vylepšení. Mrzí mne nízká úroveň ekumenické spolupráce v této oblasti. Jednotlivé charity a diakonie často spíš soupeří o peníze a někdy i o klienty. Právě tady ale leží úžasný ekumenický potenciál. Kdybychom se povznesli nad konfesní zájmy a táhli za jeden provaz, bylo by to obrovské znamení pro okolní společnost. Neplatí snad, že základním znamením pravosti naší víry je to, když z našich vztahů vyzařuje tajemná láska vylitá do našich srdcí?

Další věc, na které by bylo třeba zapracovat, je zvýšení společenského statutu dobrovolnického hnutí. Třeba v Itálii dobrovolnictví – voluntariát opravdu něco znamená. Do řad dobrovolníků jen tak někoho nepřijmou. Pokud je mi známo, vrchní zástupce dobrovolnického hnutí má postavení srovnatelné s tím, jaké má ministr. Dobrovolnictví se ovšem netýká jenom práce s nemocnými nebo lidmi v nesnázích. Patří sem kupříkladu také práce s dětmi, neplacené trénování mladých sportovců, vedení zájmových kroužků a tak dále. U nás je slovo „dobrovolník“ často vnímáno jako synonymum výrazu „amatér,“ a to je vyloženo špatně. Má-li u nás existovat zralá občanská společnost, musíme vynaložit hodně úsilí, aby se to výrazně změnilo.

Charitní dílo a organizace Charita jsou dvě skutečnosti, které se musejí prolínat, leč nemožnou se nikdy plně identifikovat. Pravá křesťanská existence musí mít charitativní rozměr. Na ducha charitního díla určitě nemají monopol profesionální pracovníci, i když na druhé straně mají takové platy, že jejich působení má často hodně blízko k dobrovolnictví. Další problém je otevřenost věřících ke spolupráci s lidmi dobré vůle, kteří dar víry ještě nedostali. To v praxi určitě není vůbec jednoduché. Konec konců moje zkušenosti s přednášením teologie služby o tom vypovídají velmi výmluvně. Jednoduché a zaručené recepty neexistují, protože každý z nás je originální Boží dílo.

Jaké jsou podle Vašeho názoru nejčastější chyby, kterých se křesťané v charitní práci dopouštějí?

Raději bych mluvil o chybách, jichž jsem dopouštěl já sám. Dobrovolník nevystačí s nadšením, musí zvládat i odbornou stránku svého působení. Mnohdy jsem byl naivní a dával třeba peníze chytrákům, kteří se mi pak za rohem smáli. Naivně jsem předpokládal, že ostatní lidé vidí věci stejně nebo alespoň podobně jako já. Láska neznamená laciné dobráctví. Milosrdenství musí být spravedlivé a spravedlnost milosrdná. To je kumšt, který se člověk pořád učí. Každý den si pak musíme zpytovat svědomí, protože jsme často bezradní. Nesmíme vnucovat pomoc těm, kdo o to nestojí. Nebudu vnucovat teologii služby těm studentům, kteří jsou uzavření. Budu muset respektovat jejich rozhodnutí proti formačnímu záměru předmětu a spokojit se pouze s tím, že budou vědět něco o dějinách charity. Ono není ani tak důležité, kolik vě-

domostí si ti lidé odnesou. Třeba v nich něco pozitivního zůstane jako semínko, které vyklíčí, až přijde jeho čas. Víte, jak to je. Jeden sází, druhý zalévá, ale je to Bůh, kdo dává vzejít pravé duchovní úrodě. To je také základní motiv mé naděje, že navzdory všemu, co kolem sebe vidím, mé usilování přece jenom má smysl. Tuto naději posilují též všichni, kdo mají o teologii služby upřímný zájem, za který jim chci poděkovat. Je to pro mne z mnoha hledisek potěšující. A to jednak kvůli věci samotné, tedy kvůli rozvoji charitního díla prodchnutého křesťanským duchem, a dále proto, že člověka zkrátka těší, když vidí, že se někdo zajímá o jeho práci.

Děkuji Vám, pane profesore, za rozhovor a ze srdce Vám přeji, aby se Vám to zasívání dařilo a aby zasetá semínka Božím působením vzklíčila.

Kateřina Brichcínová